

Merkkivuodet

■ Valtioneuvosto on suuressa viisaudessaan päättänyt, että vuosia 2008 ja 2009 vietetään merkkivuosina. Merkittävää tapahtui kaksi sataa vuotta sitten. 1808 Venäjä hyökkäsi Ruotsiin pyrkien painostamaan Ruotsin Napoleonin mannermaasulkemukseen. Venäjän aseet olivat voittoisia ja viimeiset ruotsalaiset sotilaita poistuiivat Suomen alueelta joulukuussa 1808.

Vuosi 1809 muutti sitten viralliseksi Suomen läänien asemaa. Lääneinä ne irroitettiin Ruotsista ja liitettiin suuriruhtinaskuntana Venäjän keisarikuntaan. Tämä sinetöitiin Haminassa, jossa rauha tehtiin. Tätä ennen Aleksanteri I oli lausunut Porvoossa nuo kohtalokkaat sanat, jotka tarkoittivat Suomen nostamista kansakuntien joukkoon. Mitä

mies lienee ajatellut, mutta siitä alkoi Suomen autonomian laajentaminen.

Suomalaisillakin oli roolinsa. Yrjö Maunu Sprengtporten oli haaveillut Suomen erikoisemasta ja Ruotsin yhteydessä. Kun Ruotsi ei kyennyt Suomen aluetta enää puolustamaan, niin Sprengtporten kääntyi tukemaan Venäjää, joka sitten suostui Suomen erityisase- man järjestämiseen. Sprengtporten ei ollut enempää Kustaa III:n kuin Aleksanterinkaan suosikki, koska suosikin rooli ei istunut hänen luonteeseensa. Se merkisi vähempää vaikutusvaltaa mutta itsenäisempää asemaa.

Piispa Jacob Tengström katsoi, että venäläisten vallattua Turun oli hänen vuoronsa vaikuttaa kehitykseen. Hän ryhtyi yhteistyöhön venäläisten kanssa turvatakseen Suomelle oman uskonnon ja talonpoikien vapaudet.

Ja vihdoinkin vähän myöhässä, mutta kuitenkin ajoissa: Kustaa Mauri Armfelt. Hän oli ollut Kustaa III:n suosikki ja kun Kustaa ei tukenut Suomen erillispyrkimyksiä, niin Armfelt piti nämä asiat visusti loitolla itsestään. Jouduttuaan umpikujaan Ruotsissa Armfelt vannoi uskollisuutta Aleksanterille, joka otti hänet suosikikseen siltä istuimelta. Armfelt kykeni vaikuttamaan siihen, että Suomen asiain komiteasta Pietarissa tuli puhtaasti suomalainen instituutio. Lisäksi hänen ansiokseen on luettava Vanhan Suomen liittäminen suuriruhtinaskuntaan käytännön toimenpitein, jotka osoittautuivat menestykselliseksi. Aleksanteri pyrki luonnollisesti tähän suuntaan.

Siis historian harrastajille on luovassa oikeata ilotulitusta merkkivuosien vaiheilta. Valtioneuvosto tukee historiapäiviä 2008-09.

Heikki Talvitie

Kirkkohistoria päivittyi Lahden kesässä

Uskonto on palannut maailman politiikkaan

Muistikuvat kouluajan kirkkohistoriasta syvenivät perinteisessä historian kesäseminaarissa, jonka Lahden kansanopisto järjesti Historian Ystävien Liiton kanssa teemalla uskonnolliset liikkeet ja yhteiskunta. Alkukesän Lahti tarjosi jälleen leppoisat puitteet huipputasoisen esitelmille. Seminaarin veti rehtori **Ville Marjomäki** tukeaan prof. **Ilkka Nummela**.

Maallistumisesta huolimatta kirkko ja eri herätysliikkeet ovat Suomessakin melkoisia vaikuttajia. Se huomataan tosin julkisuudessa usein vain uskonnollisten kesäjuhlien yleisömeriä esittävistä tv-kuvista. Etenkin lestadiolaisuus on vaikuttanut paljon myös politiikkaan lähinnä maalaisliitto-keskustan kautta. **Urho Kekkosellakin** oli äitinsä kautta side liikkeeseen.

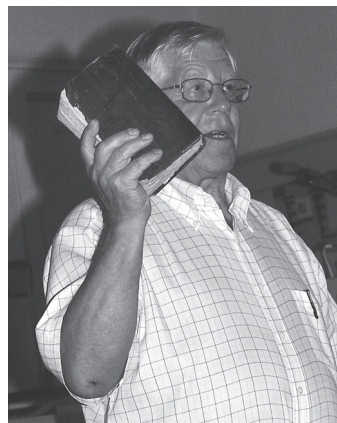
Herätysliikkeiden erot puhuttivat

Suomen herätysliikkeitä esittelivät dos. **Esko M. Laine**, fil. tri **Esko Har-**

tainen, dos. **Seppo Suokunnas** ja prof. **Jouko Talonen**.

Liikkeiden erot tuntuvat maallikosta usein pieniltä. Taustalla saattoivatkin alkuun olla johtajien, kuten **Henrik Renqvistin** ja **Paavo Ruotsalaisen** henkilökemioiden reaktiot.

Reijo Pajamo veisasi myös näytteitä virsi-perinteestä.

Yhteiskunnallisesti kaikki liikkeet taistelivat tietämättömyyttä, juoppoutta ja muuta siveettömyyttä vastaan – usein kovin sanoin, mutta melkoisin tuloksin.

Liikkeet ovat jakaantuneet usein sisäisestikin. Lestadiolaisissa on erotettu jopa 17 eri suuntausta, joista tunnetuin on maallikkovetoinen, pohjoinen vanhoillislestadiolaisuus. Etenkin Lahden seudulla vaikuttaa esikoisuus. Herätysliikkeiden suuntakiistat johtuvat useinkin siitä, miten suhtaudutaan yhteiskunnan muuttumiseen. Naispappeus repii nyt evankelista liikettä.

Uskonnollinen musiikki ja kieli

Prof. **Reijo Pajamo** esitteli lukuisin näytein virsilaulun kehitystä. Ensimmäinen nuottikirja painettiin Suomessa 1702, mutta urut saatiin moneen kirkkoon vasta 1800-luvun loppupuolella. Lukkarin oli siis omalla äänellään vedettävä seurakunta mukaan veisuuseen. Kansakoulu toivat urkuharmoonit ja nostivat etenkin *Suivirren* kultiasemaan.

Dos. **Pekka Kuokkala** esitteli uskontoon pohjautuvana merkkite-

Pekka Kuokkala kertoi Viimeisten kiusausten ja muidenkin oopperoiden synnystä.

Tapio Hämyksen mukaan ortodoksit nousivat "toisesta ruptuurista" vasta 1980-luvulla.

Aila Mielikäinen kertoi, että uskonnollisesta kielestä on ennenkin väitely.

oksena **Joonas Kokkosen** *Viimeiset kiusaukset*. Prof. **Aila Mielikäinen** taas kuvasi, miten Raamatun käännöksistä on usein väitely. Niinpä edellinen, 1938 hyväksytty käännös pyrki juhluvuuteen ja oli siksi vanhahtavampi kuin 1913 julkaistu väliaikainen Uusi testamentti.

Ortodokseja vierokuttiin

Prof. **Tapio Hämyksen** mukaan ortodoksit leimattiin Suomessa kauan "ryssäkirkoksi". Sen vaiheet tunnetaan usein huonosti. Vasta uudella ajalla kirkko eteni Karjalan erämaihin ja vanhoja tapoja suvaittiin. Toisaalta 35.000 ortodoksia pakeni 1600-luvulla Ruotsin valtaamasta Karjalasta Tveriin. 1800-luvulla Suomen ortodokseilla oli tiiviit yhteydet heimolaisiinsa Itä-Karjalassa.

Itsenäistyminen johti ortodoksisen kirkon rajuun suomalaistamiseen valtioneuvoston ohjauksessa. Kirkko siirtyi Konstantinopolin patriarkaattiin ja jopa sipulikupolien poistamista vaadittiin. Vahvat toi-

Seikko Eskola huomautti, ettei uskonnon asema ole heikentynyt odotetusti.

met varmistivat toisen kansankirkon aseman, mutta johtivat jännitteeseen sen jäsenten enemmistön ja venäjänkielisen vähemmistön välillä.

Talvi- ja jatkosotia Hämynen piti "toisena ruptuurina". Evakkotie horjutti ortodoksien identiteettiä; sopeutumiso ongelmia on kaunisteltu **Heikki Wariksen** klassisessa siirtoväkitutkimuksessa. Vasta 1980-luvulla kirkko nousi. Johtaako venäläisten maahanmuutto kuitenkin uuteen repeämään, Hämynen pohti.

Demografia suosii islamia

Prof. **Seikko Eskolan** mukaan 1960-luvulla kuviteltiin uskonnon aseman heikkenevän kaikkialla. Päin vastoin "Jumala on palannut politiikkaan". Maallistunut Eurooppa on poikkeus, mutta jo Yhdysvalloissa ja Venäjällä uskonto on korostunut. Islamin itsetunto on noussut ja juutalaisten piirissäkin ortodoksia on voimistunut.

Kuitenkin Yhdysvallat syntyi maallistumisen aloittaneen valistuksen hengessä. Amerikkalaisessa konservatismissa on toki useita vivahteita. Voimakkaimmin leviää helluntailaisuus – myös Latinalaisessa Amerikassa. Suomessa kirkko on selvinnyt Eskolan mukaan haasteista 1960-luvulla odotettua paremmin.

Islamia vahvistaa demografia Euroopan muuttuessa maailman vanhainkodiksi. Jo nyt Euroopassa on 17 miljoonaa muslimia. Ongelma on mm. Turkin asema. Kerran islamilaistuneen maan tulee pysyä uskossaan.

Länsimaista elämäntapaa vastaan

Eskola ja prof. **Heikki Palva** korostivat, ettei jyrkkä islamismi vastusta muita "kirjan kansoja", vaan länsi-

maista, maallistunutta elämäntapaa – erityisesti sen vapaata seksuaalisuutta. Liike vaikuttaa keskeisesti maahanmuuttajien keskuudessa, joita varotetaan integroitumasta.

Palvan mielestä 1928 perustettu muslimiveljeskunta ylipolitisoi islamin, mutta liikkeen vahvat teesit ovat useimmiten vain retoriikkaa. Islam on kaikkiaan monivivahteinen uskonto, jossa on kalifaatin lopettamisen jälkeen hämää, kuka päättää esimerkiksi *jihadista* ja *fatwasta*.

Juutalaiset sopeutuneet Suomeen

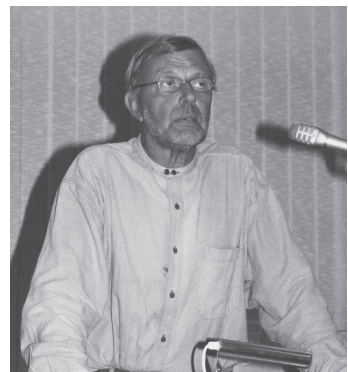
Juutalaisia käännyttäjäisiä asui prof. **Tapani Harviaisen** mukaan Suomessa jo 1600-luvulla; heidän jälkeläisiään oli mm. **Z. Topelius**. Kustaa III salli 1775 juutalaisten asettumisen Heinolan, Kuopion ja Tampereen "avoimiin" kaupunkeihin, mutta ei heitä näin etäälle sentään asettanut. Suomen juutalaiset polveutuvatkin tänne 1800-luvulla asettuneista Venäjän sotilaista, jotka "tilasivat" puolisonsa emämaasta.

Juutalaisten oikeuksista väiteltiin kauan. Helsingin synagoga valmistui 1906, mutta kansalaisoikeudet juutalaisille myönnettiin vasta 22.12.1917 – toiseksi viimeisenä maana Euroopassa. Järjestäytyntä antisemitismiä ei Suomessa ole Harviaisen mielestä kuitenkaan ollut. Talvisota sinetöi juutalaisten kuulumisen Suomen kansaan.

1970-luvulla juutalaisuus laimeni Suomessa, kuten koko Euroopassa, mutta elpyi meilläkin 1980-luvulla. Haasteita tarjoavat niin seka-avioliitot kuin Venäjältä nyt muuttaneet. Aikanaan juutalaiset siirtyivät jidishistä ruotsin kautta suomen kieleen. Nyt yhteisö on monikielinen.

Jyrki Vesikansa

Heikki Palvan mukaan jyrkkä islam ei vastusta kristinuskoa, vaan läntistä elämäntapaa.

Syysretki Luumäelle ja Lappeenrantaan la 22.9.2007

Lähtö klo 8.00 Helsingistä Senaatintorilta Yliopiston puolelta, paluu sinne noin klo 21.

Pääkohteita:

- Presidentti P.E. Svinhufvudin koti Kotkaniemessä.
- Taavetin (Davidstad) linnoitus 1700-luvulta ja Salpalinjan asemaa Luumäellä.
- Lappeenrannan linnoitus ja Etelä-Karjalan museo, jossa opastaa tutkija Anu Talka. Museossa on mm. Viipurin kaupungin tarkka pienoismalli syksyiltä 1939.
- Pistäytyminen Huhtiniemessä, jonka tunnettuja kaivauksia esittelee prof. Mika Lavento.
- Bussissa alustuksia matkan aihepiiristä.
- Lounas ja kahvit.

Osallistumismaksu 80 € sisältää matkat, sisäänpääsy, opastukset, lounaan ja kahvit. Se maksetaan käteisellä bussissa tai Lappeenrannassa (mielellään tasarahalla). **Ilmoittautumiset sihteeri Julia Burmanille (puh. 09-228 69 351, sähköposti shs@histseura.fi) to 13.9. klo 12 mennessä . Tällöin voi myös sopia mukaan tulosta matkareitin varrella tai omin päin saapumisesta Lappeenrantaan.**

Ooppera

Historian Ystävän Liitto on varannut lippuja kiitettyn kamaarioopperaan Suomen historian dramaattisesta vaiheesta.

Pe 2.11.2007 klo 19. *Ilkka Kuusisto: VAPAUDEN VANKI. Ryti, Risto nro 236/46. Libretto Markus Numm. Suomalainen Kamariooppera / Helsinki City-ooppera.*

Henkilöt: Risto Ryti *Jorma Hynninen*, Gerda Ryti *Tiina Lindfors*.

Aleksanterin teatteri, Bulevardi 23-27, Helsinki.

Lippuja à 37 € voi varata sihteeriltä 27.9. asti. Mukaan mahtuu 20 ensin ilmoittautunutta, liput ovat permannoilta riviltä 10. Lisätietoja ja varaukset haik@pro.tsv.fi.

Historian Ystävän Liiton vuosijuhla

Ma 10.12.2007 klo 18.30 Helsingin Suomalaisella Klubilla (Kansakoulukuja 3, 5 krs). Ilmoittautuminen sihteerille (yhteystiedot toisaalla) 14.-29.11., jolloin kerrotaan myös juhlan ohjelmasta, illallisen hinnasta ja maksuohjeista. Lisätietoja saa myös verkosta liiton kotisivuilta <http://www.protsv.fi/hyl>.

Esitelmätilaisuuksia ja seminaareja:

■ To 20.9.2007 klo 9-17. **Kokoava teema ja muuttuvat näkökulmat. Paikallishistorian haasteet 2000-luvulla. Tilauksenhistoriakeskus seminaari** Kansallisarkistossa (Rauhankatu 17, Helsinki).

10.00 Kari Teräs: Muuttuva paikallisuus.

10.15 Pekka Ahtiainen ja Jukka Tervonen: Yksittäisten tapahtumien ja yhdistävän teeman vuoropuhelu paikallistutkimuksessa.

11.30 RUOKAILUTAUKO

12.30 Kimmo Rentola: Miten Karkkilasta tuli punainen ja mistä perspektiivistä paikkakunnan kehitystä nyt lähes tyysin?

13.15 Risto Alapuro: Yksittäinen pitäjä ja muu Suomi. Paikallishistorian mahdollisuudet sosiologin silmin.

14.00 Heikki Ylikangas: Historian pitkä kaari ja paikallisyhteisö.

14.45 KAHVI

15.00 Laura Kolbe: Modernin kaupunkitutkimuksen anti paikallishistorialle.

15.30 PANEELI: 2000-luvun paikallishistorian haasteet: voiko temaattisuus kohottaa paikallishistoriallisen tutkimuksen uuteen nousuun? Pj. Kari Teräs, panelistit Reija Satokangas, Matti Peltonen, Panu Pulma ja alustajat.

17.00 Seminaarin lopetus.

Seminaari on maksuton. Ilmoittautumiset 14.9.2007 mennessä sähköpostilla: marja.pohjola@narc.fi.

Suomen Historiallisen Seuran esitelmä:

Ma 24.9.2007 klo 18.15. Professori Irma Sulkunen: Demokratia ja kansalaisuuden rajat. Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, Helsinki. Vapaa pääsy.

Muita tapahtumia

■ Kirkkohistoriallisen seuran esitelmät Tieteiden talossa (Kirkkokatu 6, Helsinki):

Ma 1.10. klo 18.15. *Dos. i Markku Ruotsila: Yhdysvaltain kristillinen oikeisto ja kansainväliset järjestöt.*

Ma 5.11. klo 18.15. *Teol. tri André Swanström: 1700-luvun eteläpohjalaisista separatisteista.*

Ma 3.12. klo 18.15. *Dos. Anna Kuismän: "Waimot ne Laulelit Kiitosta pauhelit". Kaisa Juhantytären virret ja Satakunnan rukoilevaisuus 1830-luvun vaihteessa.*

■ Ke 24.10.2007 klo 14–18, Helsingin Yliopiston juhlasali.

Eino Jutikkalan 100-vuotismuistoseminaari

Avaus: kansleri Kari Raivio.

Suomalaisen Tiedekatemian Eino Jutikkala -palkinnon jako.

Palkinnonsaajan esitelmä.

Eino Jutikkalan henkilökuvaa ja elämäntyö

Eino Jutikkala ihmisenä. Prof. Seppo Zetterberg.

Akateemikko Eino Jutikkala. Prof. Pertti Haapala.

Kaupunki ja maaseutu

Pohjoismainen kaupunki. Prof. Marjatta Hietala.

Uudenajan taloushistoria ja "uusi taloushistoria". Prof. Yrjö Kaukiainen.

Miksi talonpojan eikä maanviljelyksen historia?. Prof. Juha Siitälä.

Loppusanat: professori Kimmo Katajala.

Tilaisuus on avoin kaikille Eino Jutikkalan elämäntyötä arvostaville.

■ 8.11.2007 klo 13 – 17. **Teollistuminen ennen teollistumista.** Arken, Fabriksgatan 2, Åbo/Turku. Järjestäjät Suomen taloushistoriallinen yhdistys ja Åbo Akademi.

■ La 29.9. klo 10-17. **STAILAUS – miten luoda kodista tyytyväisyyden tyyssija? "Sisustuksen meikkausta" - Sisustamisen ja konservoinnin asiantuntijat kertovat toteutusvaihtoehdoista.** Tiedustelut puh. 02-262 0224 tai email tarja-tuulikki.laaksonen@turku.fi. **Turun linna, Bryggman-Sali**, Linnankatu 80, Turku. Linna auki: 17.9. alkaen ti-su 10-15. Lisäksi la klo 17 asti. 16.4.-16.9. joka päivä klo 10-18.

Näyttelyjä

■ **Hummani hei! Näyttely suomenhevosesta. Suomen maatalousmuseo Sarka**, Loimaa 11.5.2007 – 31.12.2007. Suomenhevosen juhluvuonna 2007 esitellään Suomenhevosen historia kynnöspelloilta kilpapakentille. Lisätietoja: <http://www.sarka.fi>.

■ **Vapriikki**, Veturiaukio 4, Tampere. Ti, to-su 10-18, ke 11-20, ma suljettu.

Kiina-näyttelyt: Jadeprinsessa 16.6. – 31.10.2007, Kuvia Kiinasta - Mao, muutos ja nykyaika 16.6.2007 – 6.1.2008.

Tsaarin Venäjä tsekkiläisen valokuvaajan silmin 7.9. – 9.12.2007.

Mytologia avain antiikin maailmaan

■ Mantere-Sarvan klassiset kertomukset palasivat kunniaan Historian Ystävien Liiton Kreikan-matkalla kesäkuussa, sillä mytologia oli keskeistä antiikin Hellaassa. Toki kulttuurissa oli myös kovia tosiasioita – politikointia, jatkuvia sotia ja talouden realiteetteja. Kaikkea tätä esittelivät vetävästi dos. Erkki Sironen, hänen Akropoliilla kuutamossa kihlaama puolisonsa Julia Burman sekä taitava paikallisopas Maarit Nieminen.

Ateenassa majoituttiin Akropoliin rinteelle ja perehdyttiin ensikertalaiselle yllättävän korkean kukkulan restaurointiin. Tutustuimme tietenkin myös muihin päänähtävyyksiin ja keskustelimme dos. Björn Forsénin kanssa Suomen Ateena-instituutissa. Suurlähettiläs Heikki Talvitie myönsi,

Kreikan-matkaaajat ryhmäkuvassa Sounion niemellä.

etteivät instituutit ole vain opetusministeriön kilpailija UM:n edustustoille.

Kolmipäiväisellä bussimatalla kierrettiin pohjoinen Peloponnesos ja

Liiton jäsentiedotus

Historian Ystävien Liiton toiminnasta kerrotaan ensi sijassa *Historian Ystävissä*. Säilytä siis lehti ainakin tapahtumiin saakka.

Liiton kotisivut ovat www-osoitteessa <http://pro.tsv.fi/hyl>. Ne pyritään pitämään jatkuvasti ajan tasalla. Siellä julkaistaan myös tuoreeltaan *Historian Ystävä*. Sieltä lehti siis löytyy, jos se sattuisi hukkumaan.

Tietoja saa myös *sibteeriltämme Julia Burmanilta*, joka on parhaiten tavoitettavissa Tieteiden talolta keskiviikkoisin klo 16-17 ja torstaisin klo 10-12 puhelimella 09-22869351. Faksinumero on 09-22869266 ja sähköpostiosoite sbs@histseura.fi. Postiosoite on Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki.

kaunis Korintin lahti. Huippukoh-tia riitti: Mykene leijonaportteineen, Matilda Pohjalan runoesitys Epidauruksen teatterissa, Korintti Paavali-muistoinen ja Delfoin huimat rin-teet.

Bysantin kulttuuriin perehdyttiin Ossios Loukasin luostarissa, jonka pukeutumissäännöt olivat uumoiltua väljemmät. Retki huipentui Sounion niemen pylvälle, josta Ateenan merivaltaa aikanaan vartioitiin. Lepo-poisat lounaat ja illalliset olivat tietenkin tärkeä osa ohjelmaa. Helteet tulivat vasta lähtömme jälkeen. (JVE)

Parthenonia restauroidaan jatkuvasti Akropoliilla.

Eduskuntaa ja palkittuja teoksia

Historian ystävät vierailivat maaliskuussa satavuotiaassa eduskunnassa oppaanaan Inkeri Kivi-Koskinen. Nuori tasavalta rakensi talon ylimmälle valtiolimelleen niin hyvin, että vasta nyt sitä peruskorjataan. Rakennuksessa löytyi monia kiintoisia osia, joita ei tv-uutisissa esitetä. Kuulimme myös kansanedustajien perinnetietouden keräämisestä.

Vuoden historiateos-kilpailussa kunniamaininnan saaneet kertoivat töistään huhtikuussa Tieteiden talolla. Keskustelu oli vilkasta.

Paasikiven päiväkirjoja

J.K. Paasikiven varhempia päiväkirjoja vuosilta 1934-39 ("Pienillä ei ole mitään turvaa", toimittanut Kauko Rumpunen) on vielä runsas tusina saatavana edulliseen 25 euron hintaan. Yhteydenotot Pertti Vuorinen, Kansal-lisarkisto puh. 09-228521

Historian ystäviä eduskunnan edessä odottamassa pääsystä nykyaikaiseen turvallisuustar-kastukseen.